

ความเพียรชอบ

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๓

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

อันนี้เป็นจดหมายมาจากอุดรฯ เขามาจากอุดรฯ ภวานาอยู่แล้วแบบว่าสงสัย ทั้งๆ ที่ภวานามาพอสมควรแล้วละ

ถาม : ๑. ทุกวันนี้หนูตั้งใจภวานาพุทโธอย่างเดียว ยังไม่รู้สึกรู้ว่ามีฐานพอจะพิจารณาอะไร แต่มักจะผลออกไปคิด แต่เรื่องทีคิดบ่อยครั้ง ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคำสอนของหลวงตาหรือครูบาอาจารย์ เช่น มักจะผลออกจากพุทโธไปคิดถึงว่า ช่วงนั้นหลวงตาสอนเรื่องอะไร หรือถ้าระยะนั้นได้ไปกราบครูบาอาจารย์แถวๆ นี้ ก็มักจะคิดถึงเรื่องที่ท่านเมตตาเดือนสติมา ซึ่งเวลาที่รู้สึกตัวว่ากำลังคิดพวกนี้อยู่ ความรู้สึกมันก็มีความรู้สึกคืออยู่เหมือนกัน และเวลาคิดมันก็จะมีความแน่นอนๆ ในความคิดอยู่บ้าง ไม่เหมือนว่าคิดเลื่อยล่อยไปเรื่อยๆ

อยากจะกราบเรียนถามท่านอาจารย์ว่า เวลาเรารู้ตัวว่าผลออกจากพุทโธไปคิดเรื่องพวกนี้ (มีความรู้สึกที่ดี) ควรจะปล่อยให้คิดต่อไป แต่พยายามมีสติตามไป หรือควรจะสนใจกลับมาที่พุทโธต่อให้ได้ตลอดโดยไม่ผลอให้ไม่ได้ละ เวลาคิดเรื่องพวกนี้ก็จะรู้สึกเป็นระยะๆ เท่านั้น ไม่มีความรู้สึกตัวอยู่ตลอด เลยไม่ทราบว่าจะคิดด้วยความมีสติตลอดหรือเปล่าเจ้าคะ

หลวงพ่ : นี่ปัญหาข้อที่ ๑ นะ มันจะเกี่ยวกับคำถามที่ ๒ นิดหนึ่ง

เราจะบอกว่าใช่ ! นี่ให้คิดอย่างนี้ถูกแล้วแหละ ถ้าเราพุทโธนี้ เราพุทโธของเราไปเรื่อยๆ ทีนี้พอเวลาพุทโธนี้เราอยู่กับพุทโธ แต่เวลาพุทโธนี้มันอยู่ที่จิตนิสัย จิตนิสัยของเราเวลาพุทโธแล้วแบบว่าเราไม่มีปัญญา หรือว่าเรายังลึกลับสงสัย แต่พอมาใช้ความคิด เห็นไหม

พอใช้ความคิดนี้ ข้อที่ ๒ เขาถามว่า “มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิหรือเปล่า” ฉะนั้นเราจะบอกว่า ในข้อ ๒

ถาม : ๒. ความคิดที่ผลออกจากพุทโธ ไปคิดที่ความคิดต่างๆ ไป ไม่ได้เป็นความคิดที่ทำให้เกิดทุกข์ หรือความคิดพิจารณาอะไรเป็นเรื่องเป็นราว เช่น การพิจารณากาย

ยกตัวอย่างเช่น “ความคิดของหนูในข้อที่ ๑ จะทำให้เป็นปัญญาอบรมสมาธิได้ไหมคะ”

และถ้าทำได้ จะต้องคิดไปในแนวไหน เช่น ไตรลักษณ์ หรือจบลงด้วยการปล่อยวางเสมอเจ้าคะ

หลวงพ่ : นี่เอาข้อ ๑ กับข้อ ๒ นี้ตอบด้วยกัน

ที่นี้โดยความคิดของเรา ถ้าเราคิดว่ามันต้องลงด้วย “ไตรลักษณ์”

“คำว่าไตรลักษณ์นี้ มันเป็นการเกิดขึ้น... ตั้งอยู่... และดับไป” คือ ไตรลักษณ์นี้มันมีการแปรลักษณะ ที่นี้คำว่าไตรลักษณ์นี้มันเป็นผลใช้ใหม่ เราจะบอกว่าไตรลักษณ์เป็นชื่อ !

ฉะนั้นพอเราพิจารณาไป แล้วเราจะบอกว่า “ให้ลงไตรลักษณ์... ให้ลงไตรลักษณ์” มันจะลงไตรลักษณ์อย่างไร เพราะเวลาเราพิจารณากาย เห็นใหม่

“การพิจารณากายนี้ อุกคหนิมิต วิภะ คือ การขยายส่วนแยกส่วน” แต่คำว่า “ไตรลักษณ์นี้ คือ มันแปรสภาพ” พอสิ่งนั้นมันแปรสภาพไปแล้ว จิตมันพิจารณาไป แล้วมันปล่อยวาง คือ มันเป็นไตรลักษณ์ในเนื้อหาสาระ

แต่เราบอกว่าเราอยากให้เป็นไตรลักษณ์ เราจะต้องตั้งจิตให้มันเป็นไตรลักษณ์ พอตั้งจิตให้มันเป็นไตรลักษณ์ แล้วพอเราใช้ปัญญาไป เราจะบังคับให้ปัญญาเราเป็นไตรลักษณ์แล้วอะไรคือเป็นไตรลักษณ์ละ

มันจะเป็นไตรลักษณ์โดยข้อเท็จจริงใช้ใหม่ แล้วข้อเท็จจริง มันเป็นไตรลักษณ์ในข้อเท็จจริงหรือในเนื้อหาสาระ ที่นี้มันคิดเรื่องอะไรละ ความคิดในเรื่องอะไร

เช่น เวลาเราคิดข้อที่ ๑ เห็นใหม่ เราใช้ปัญญาของเรา เวลามันพุทโธ พุทโธแล้วมันคิดออกไป ให้เรามีสติตามความคิดนั้นไป

“ให้มีสติตามความคิดนั้นไป” จะคิดเรื่องอะไรก็แล้วแต่ เพราะ ! เพราะข้อที่ ๑ บอกว่า “เวลาคิดเรื่องอย่างนี้แล้วมันแน่นๆ” เห็นไหม คำว่า “แน่นๆ” คือ ความคิดของเราเป็นสัญญา อารมณ์

อย่างเช่น เราคิดเรื่องความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือเราคิดอะไรก็แล้วแต่ พอมันมี อารมณ์ความรู้สึก มันกระจายออก มันเป็นอารมณ์ความรู้สึก เห็นไหม มันหายไปหมดเลย “เพราะเรากับสัญญาอารมณ์ความรู้สึกนี้ เป็นอันเดียวกัน”

เราคิดโดยสามัญสำนึกของเรา เราคิดสิ่งต่างๆ นี้ มันก็เหมือนกับเราเสาดน้ำไปในอากาศ คือในอากาศที่มันกระจายออกไปนี้ มันจะไม่มีสิ่งใดเลย เห็นไหม เป็นความคิดปกติ แต่ความคิด แน่นๆ พอคิดอะไรแล้วมันคิดแน่นๆ

“คิดแน่นๆ นี้คือข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริง คือ เนื้อหาสาระ” เห็นไหม เช่น พลังงานคือตัวจิต แล้วเวลาเราคิดเรามีอารมณ์ แล้วอารมณ์มันคืออะไร

“อารมณ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ”

อารมณ์ความรู้สึกนี้เป็นรูป ความคิดนี้เป็นรูป... แล้วในรูปนั้นมันมีเวทนา คือความพอใจ หรือไม่พอใจ... มันมีสัญญาคือมีข้อมูล... มีสังขารปรุง... และมีวิญญาณรับรู้ เห็นไหม เราจะบอกว่าถ้าแน่นๆ นี้ มันกลับมาที่ขั้น ๕ ไง

“ขั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คือ เนื้อหาสาระ”

ดูอย่างไฟฟ้าสิ ไฟฟ้า คือ พลังงานใช่ไหม เราไปจับนี้ช็อตเลยปั๊บๆ เพราะมันมีพลังงาน เต็มที่เลย มันดูดเราทันทีเลย แต่เวลาไฟฟ้านี้มันออกไปอยู่ที่แสงสว่าง เห็นไหม มันไปอยู่ที่ดวงไฟต่างๆ นี้คือพลังงานมันให้แสงสว่าง แต่พลังงานมันต้องมาตลอดเวลาใช่ไหม

ถ้าพลังงานมาตลอดเวลานี้ ก็เหมือนกับความคิดของเราเวลาคิด คือ พลังงานไฟฟ้า เวลา มันเข้าสู่หลอดไฟแล้วมันจะมีแสงสว่าง เวลาเราคิดออกไปแล้ว แสงสว่างให้ประโยชน์กับเรา เห็นไหม เหมือนแสงสว่างให้ประโยชน์กับคน เพราะเรามีแสงสว่าง เราถึงเห็นภาพชัด เพราะมัน ไม่มีดีไม่สลัวไหม

แต่แสงสว่างนี้มันมาจากไหน แสงสว่างนี้มันมาจากหลอดไฟ แล้วสัญญาอารมณ์ความรู้สึกนี้ คือ ความคิดของเรา เห็นไหม แล้วเวลาเราคิดนี้ก็เหมือนกับแสงสว่าง แสงสว่างนี้มันออกไปจากพลังงาน ออกไปจากหลอดไฟ

พอออกมาจากหลอดไฟนี้ เราเห็นแสงสว่าง เราก็พ้อใจกับแสงสว่างนี้ แต่แสงสว่างนี้มันเกิดมาจากไหนล่ะ ความคิดโดยทั่วๆ ไปนี้ คือ แสงสว่างจากหลอดไฟนั้น ฉะนั้นพอเราใช้สติตามความคิดนี้ไป “แสงสว่างนี้มันเกิดจากอะไร” เห็นไหม ให้เราตามความคิดไป

แสงสว่างนี้เกิดจากอะไร... แสงสว่างนี้เกิดขึ้นมาจากหลอดไฟ แล้วหลอดไฟในร้านนี้มันจะมีแสงสว่างไหม ถ้าไม่มีสายไฟที่เดินไฟฟ้านั้นมา

ถ้ามีไฟฟ้านั้นเดินมา มันก็คือความคิดโ้ค้ำว่า “แน่นอน” นี้ มันไปอยู่ตรงที่หลอดไฟตรงที่ไฟฟ้ามันมา

แต่ถ้าความคิดทั่วๆ ไป ว่าแสงสว่างเกิดจากหลอดไฟนั้น ถ้าแสงสว่างเกิดจากหลอดไฟนั้น เราจะบอกว่า นี่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ คือมันมีกระแสกลับไป ถ้ามันไม่แน่นอน ฉะ มันเหมือนกับแสงสว่างนี้มันกระจายออกไป แล้วแสงสว่างนั้นมันไม่ดูค มันไม่มีพลังงาน แต่มันมาจากหลอดไฟนั้น แต่พอมือเราไปจับที่สายไฟ หรือหลอดไฟนั้นมันจะดูคใหม่ มันมีพลังงานมันจะดูคเรา เห็นไหม ดูคเราเพราะมันมีพลังงาน

“ความคิด” ที่บอกว่าพุทโธ พุทโธ พุทโธ... พุทโธนี้มันก็เหมือนกับแสงสว่างนั้นแหละ พุทโธ พุทโธ พุทโธ คือ เราจะกลับเข้าไปสู่พลังงานของเรา กลับเข้าไปสู่จิตเรา

“กลับเข้าไปสู่จิตคือสัมมาสมาธิ คือ กลับเข้าไปที่ข้อเท็จจริงของจิต”

ฉะนั้นสิ่งที่เวลามันคิดออกไปนี้ เวลาเราพุทโธ พุทโธแล้วเราคิดออกไป เพราะเราพุทโธ พุทโธจนเราเคยใช้ใหม่ พอมันคิดสิ่งใดออกไป เช่น คิดถึงคำสอนของหลวงตา คิดถึงคำเตือนของครูบาอาจารย์ นี่มันเป็น “ธรรมารมณ... คือสังขธรรม เป็นธรรมารมณ”

“กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นธรรมารมณ คือ อารมณความรู้สึกที่คิดในธรรม”

ทีนี้เราไปคิดกันเองว่า “ถ้ามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ มันจะจบลงด้วยไตรลักษณ์” ทีมันคิดอยู่นั้น มันก็คือไตรลักษณ์แหละ ! เพราะอารมณความรู้สึกมันเป็นอารมณหนึ่งใช้ใหม่ มัน

เปลี่ยนแปลงไข่มใหม่ อารมณ์หนึ่ง ต่อด้วยอีกอารมณ์หนึ่งไปเรื่อยๆ เห็นใหม่ อย่างนี้เป็นไตรลักษณ์หรือเปล่า

“มันเป็นไตรลักษณ์แต่มันหยาบๆ ไง” จะบอกว่า เพราะเราไปห้วงหลักเกณฑ์ไข่มใหม่ ว่า ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ มันต้องเป็นไตรลักษณ์ มันต้องเป็นความว่างๆ

มันจะว่างหรือไม่ว่างนี้ มันอยู่ที่การกระทำนั้นที่มันสมคูล ถ้ามันว่าง มันก็ว่างของมันเอง ถ้ามันไม่ว่างก็คือมันไม่ว่าง มันไม่ว่างเราก็อำนาจของเราใหม่ เห็นใหม่

ฉะนั้นสิ่งที่บอข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ นี้ ที่เขาบอกว่า “ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ ความเข้าใจคือต้องเป็นการพิจารณากาย การพิจารณากาย ยกตัวอย่างเช่น... หรือว่ามันจะเป็นไตรลักษณ์...”

อันนี้เป็นอันหนึ่งนะ มันเป็นอันที่เราเข้าใจ แต่ถ้าเราปฏิบัติ เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ จะคิดเรื่องอะไรก็ได้ คิดเรื่องชีวิตประจำวันก็ได้ เพราะคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ก็เหมือนกับเรากำหนดมรณานุสติ คือ เราคิดเรื่องความตายเห็นใหม่ เราก็อำนาจเอา

“คิดเรื่องความตายนี้ คือ มรณานุสติ นี่คือนุสติเรื่องมรณะ” พอคิดถึงความตายแล้วมันก็สลดสังเวชเข้ามา

ฉะนั้นเวลาเราพิจารณากายก็เหมือนกัน เราก็ใช้ความคิดเรานี้มาพิจารณากาย พิจารณากายก็คือ แยกแยะเรื่องกาย เรื่องชีวิต เรื่องความเป็นไป เห็นใหม่ อย่างนี้มันเป็นปัญญา เป็นปัญญาเพราะสติมันทันกับปัญญาของเรา มันทันกับความคิดของเรา มันควบคุมกันอยู่

ถ้ามันสิ้นสุดของมันแล้วมันก็ปล่อยวาง ถ้ามันปล่อยวางนี้ เราจะบอกว่าให้ทำไปเรื่อยๆ คือต้องทำต่อเนื่อง ถ้าทำสิ่งนี้ต่อเนื่อง แล้วมันจะเห็นว่ามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ หรือไม่เป็นปัญญาอบรมสมาธิ

คำว่า “เป็นปัญญาอบรมสมาธิ” เพราะจิตเรามันหยุดเอง จิตมันเป็นสมาธิขึ้นมา นี่มันถึงเป็นปัญญาอบรมสมาธิ

“พุทโธ พุทโธนี่คือพุทธานุสติ”

แต่ “ปัญญาอบรมสมาธิ ชรรมารมณฺ์ คือ อารมณฺ์มันเป็นธรรม” เห็นไหม แล้วรณณานุสติ เทวดานุสติต่างๆ นี้มันเกิดขึ้นได้

“พุทโธ พุทโธนี้ คือ พุทธานุสติ... ถ้าปัญญาอบรมสมาธินี้คือ ใช้ปัญญา ก็ใช้ไป”

เขาบอกว่า การตรีกคำสอน เวลาที่เราพุทโธ พุทโธอยู่นะ แล้วเวลาความคิดนี้มันคิดถึงคำสอนของหลวงตา คิดถึงคำเตือนของครูบาอาจารย์ ให้เราคิดไปเรื่อยๆ ให้คิดไปแล้วมีสติตามไป ไม่ต้องมาห่วงเรื่องพุทโธ

ไม่ต้องห่วงพุทโธเลย คิดไปเต็มที่เลย ! คิดไปเต็มที่เลย ! แล้วใช้สติตามไปเลย แล้วถ้ามันหยุดด้วยขบวนการของมัน คือ มันหยุดด้วยขบวนการที่เราคิดอยู่ แล้วเรามีสติตามความคิดไป ถ้ามันหยุด... มันหยุดนี้ยังไม่เห็นโทษหรือก ใหม่ๆ เริ่มต้นมันจะเป็นอย่างนี้ มันจะหยุดของมันเอง พอหยุดแล้ว เราก็มาพิจารณาอารมณฺ์ที่หยุดนั้น พอมันหยุดแล้ว มันหยุดแล้วเดี๋ยวมันก็คิดใหม่

“อารมณฺ์ที่หยุด กับอารมณฺ์ที่มันคิดนี้มันแตกต่างกันอย่างไร”

แล้วพอเวลาเราคิดไป อารมณฺ์ที่มันหยุดนี้มันหยุดเพราะเหตุใด มันหยุดเพราะมีสติปัญญา ถ้ามีสติปัญญาทันความคิดของเรา มันก็หยุด พอมันหยุดนี้มันหยุดเพราะอะไร หยุดเพราะมีสติปัญญา เห็นไหม หยุดแล้วผลมันเป็นอย่างไร แล้วเวลาคิด คือ คิดเรื่องนี้มันมีความทุกข์ร้อน หรือคิดเรื่องธรรมะนี้เรามีความสุขเย็น คือ มันจะเห็นความคิดที่เป็นโทษ กับความคิดที่คุณ

“ถ้าเห็นความคิดที่เป็นโทษ กับความคิดที่เป็นคุณ ก็คือความคิดเท่ากัน”

ความคิดเท่ากันนี้ ถ้าสติปัญญามันทันนะ คือมันทันทั้งความคิดที่เป็นโทษ และความคิดที่เป็นคุณ พอมันทันความคิดที่เป็นโทษและความคิดที่เป็นคุณนี้ มันหยุดหมดเหมือนกันไง มันถึงเห็นคุณเห็นโทษใช่ไหม

พอเห็นคุณเห็น โทษนี้มันก็เริ่มมีความเข้าใจ เหมือนเวลาเด็กทำสิ่งใดแล้วมันเห็นความผิด ความถูก เด็กมันจะมีปัญญาของมัน มันจะควบคุมตัวมันได้

“นี่คือปัญญาอบรมสมาธิใจ”

แต่เริ่มต้นบอกว่า “ปัญญาอบรมสมาธิต้องเป็นอย่างนั้นๆ”

ยัง ! ยังไม่ใช่ปัญญาอบรมสมาธิ

แค่มีสติทันความคิด แล้วความคิดมันหยุด คือมันหยุดโดยข้อเท็จจริงโดยสังขาร แต่เรายังไม่มีปัญญาพอจะแยกแยะว่าอะไรเป็นความคิดที่เป็นโทษ และอะไรเป็นความคิดที่เป็นคุณ

ความคิดที่เป็นคุณคือความคิดที่ดีใจ ความคิดที่เป็นโทษ ก็คือความคิดที่เป็นกิเลสใจ ความคิดที่เป็นเรื่องโทษะ เรื่องความหลง เรื่องต่างๆ นี้ ความคิดอย่างนั้นมันก็คิดของมันไป แต่มันยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นคุณเป็นโทษ แต่ให้เรามีสติตามมันไปเรื่อยๆ พอมันปล่อยวางได้ คือมันปล่อยวางโดยข้อเท็จจริงที่มันเป็นวิทยาศาสตร์ แต่ผล วิบาก ผลที่เป็นนี้มันยังไม่เกิดขึ้น “ไล่ไปอย่างนี้แหละ มันถึงเป็นปัญญาอบรมสมาธิ”

ให้เราไล่เข้าไป.... มันเป็น ! สิ่งที่ทำอยู่นี้...

คือปัญญาอบรมสมาธินี้ ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า

“ปัญญาในพุทธศาสนา คือ ปัญญาอรอบรู้ในกองสังขาร... ปัญญาของโลกคือสัญญา อารมณ์ สัญญาอารมณ์ที่คิดนี้คือปัญญาของโลก แต่ปัญญาในทางธรรมนะ คือ โลกุตตรธรรม คือ ปัญญาอรอบรู้ในกองสังขาร ปัญญาอรอบรู้ในความคิดของเราใจ”

เวลาเรามีความคิดนี้เราทุกข์เรายากใจใหม่ ความคิดมีความฟุ้งซ่านใจใหม่ แล้วถ้าเรามีปัญญาอรอบรู้ในความคิด สังขาร คือ ความคิด ความปรุงแต่ง เห็นใหม่

“ปัญญาอรอบรู้ในความคิด” ถ้าเป็นปัญญาอรอบรู้ในความคิด คือ ความคิดมันจะหยุดเลย หยุดเพราะมีปัญญาไล่ตามทัน มันหยุดของมัน “นี่อันนี้มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ”

เพราะมีสมาธิ สมาธิก็เป็นฐาน ฐานให้เกิดโลกุตตรปัญญา ถ้ามันมีสมาธิขึ้นมามันจะเกิดวิปัสสนา แต่ถ้ามันยังไม่มีสมาธิขึ้นมา มันก็เป็นปัญญาอรอบรู้ในกองสังขาร มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ !

ฉะนั้นสิ่งที่ปัญญานี้ถูกต้อง ! ถูกต้อง... ทำได้ ! เป็นปัญญาอบรมสมาธิ ให้ทำต่อเนื่อง แต่ที่มันยังไม่เป็นผล หรือยังไม่เข้าใจเพราะ....

๑. มันยังไม่ต่อเนื่อง

๒. เวลาเราทำไปนี้ คุณเหมือนเราเก็บหอมรอมริบ ถ้าเราจะเก็บเงินโดยมีเป้าหมายเท่าไร แต่ถ้าเงินที่เราเก็บยังไม่ถึงเป้าหมายนั้น เราจะมีความทุกข์นะ เราเก็บใส่ออมสิน เรามีเป้าหมาย ๑๐๐ บาท แล้วถ้าเรามีอยู่ ๕ บาท ๑๐ บาท ก็ ๕ บาท ๑๐ บาทอยู่อย่างนั้นแหละ มันไม่ขึ้นมาซักที แต่ถ้าเราหยอดออมสินไปบ่อยครั้งเข้าๆ ถ้าเงินนั้นถึง ๑๐๐ บาท นี่ก็ถึงเป้าหมายทันที พอถึงเป้าหมายแล้ว มันจะรู้ครบขบวนการของมัน

แต่ถ้ามันยังไม่รู้ครบขบวนการของมัน ให้เราขยันหมั่นเพียร ทำไปเรื่อยๆ มันใช่ ! ใช้ความคิดอย่างนี้แหละ ความคิดที่ตรึกในธรรมนี้แหละ

“มีสติตามไป นี่คือปัญญาอบรมสมาธิ”

ถาม : ๓. ความอยากพ้นทุกข์ หรือความอยากภavanaให้ได้ดีๆ มากเกินไป จะกลับมาเป็นอุปสรรคต่อการภavanaได้ไหมคะ หรือควรจะภavanaแบบปล่อยวาง ทำไปเรื่อยๆ ตามกำลัง ไม่คิดอะไรมาก ซึ่งรู้สึกว่ามันขัดกับจิตนิสัย แต่พอดีมีพระเตือนมา

หลวงพ่ : เราจะพูดอย่างนี้นะว่า “เราทำดีขนาดนี้มันยังไม่ได้เรื่อง แล้วถ้าเราจะไม่ทำดี มันจะได้เรื่องได้อย่างไร”

กรณีอย่างนี้นะมันเหมือนกรณีที่ว่านิทานหลวงตา นิทานหลวงตานี้ท่านเอาไปพูดบ่อย นิทานหลวงตาท่านสอนเรื่อง “นิพพานหนองกะบาศ”

มันมีโยมปฏิบัติคนหนึ่ง ปฏิบัติเข้มแข็งมาก แล้วพอหลวงตาไปนี่เขาบอกว่า “หลวงตา... เดียวนี้หนูรู้จักนิพพานแล้วแหละ นิพพานหนองกะบาศ”

นิพพานหนองกะบาศนี้ หลวงตาท่านก็รู้ว่าผิด รู้ว่าผิดนะแต่ท่านไม่พูดอะไร ท่านก็แนะนำวิธีให้ปฏิบัติต่อไป ว่าให้กำหนดอย่างนี้นะ... กำหนดอย่างนี้นะ ชักพักหนึ่ง พอเขามาเจอหลวงตา รอบที่ ๒

“หลวงตาฯ... นิพพานของหนูนี้ผิดแล้วแหละ คำสอนของหลวงตานี้ถูก ไอนิพพานหนองกะบาดนี้มันผิดแล้วละ มันไม่ใช่” แล้วมันไม่ใช่เพราะเหตุใด

มันไม่ใช่เพราะว่า เวลาถ้าเขาบอกว่า นิพพานหนองกะบาดนี้รู้แล้วแหละ แล้วถ้าเกิดหลวงตาจับไปก็ผิด หลวงตาปฏิเสธไปมันก็จะมึปัญหาใหม่ หลวงตาทำจนถึงแนะนำวิธีการให้คือให้กำหนดพุทโธไป พอสงบแล้วใช้ปัญญาไป พอมีงานทำไปนี่มันก็ไปเห็นถูกเห็นผิดเข้า ทีนี้ นิพพานหนองกะบาดที่เขาเห็นนั้นก็เลยปล่อยวาง

หลวงตาท่านพูดอย่างนี้ หลวงตาท่านพูดว่า “คนจะปฏิบัตินี้มันต้องมีหลัก” อย่างเช่นเราตั้งสติ แล้วกำหนดพุทโธ เห็นใหม่ คำบริกรรมนี้ คือให้จิตมันเกาะ จิตมันเกาะคำบริกรรม พุทโธ พุทโธนี้แล้วมีสติไป

คนทำงานนี้มันมีพื้นฐานที่จะทำงานไป แล้วเราบอกว่าสิ่งนี้ผิด ! พุทโธนี้ผิด ให้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเลย มันก็เหมือนไปล้างพื้นฐานของเขา พอล้างพื้นฐานของเขา แล้วเขาจะกระทำสิ่งใดต่อไป เห็นใหม่

ฉะนั้นพอบอกว่านิพพานหนองกะบาด ท่านก็จะเฉยๆ ท่านก็แนะนำของท่าน แล้วท่านสรุปว่า ถ้าเราไปลบล้างโดยที่เขาไม่มีจุดยืน ไม่มีหลักการสิ่งใดๆ เลย เขาจะดำรงตนอยู่ได้อย่างไร แล้วเขาจะพัฒนาของเขาไปได้อย่างไร แต่พอเขาทำอย่างนั้นมาปั๊บ เราก็ต่อยอดเขา

ต่อยอด หมายถึงว่า ให้ตั้งสติ ให้กำหนดพุทโธให้ดี จิตมันละเอียดเข้าไป พอมันละเอียดเข้าไป มันจะเห็นสิ่งนั้นผิด พอเห็นสิ่งนั้นผิด เขาจะรู้ได้เอง เห็นใหม่ เขามาหาหลวงตาเลยบอกว่า “ไอนิพพานหนองกะบาดนี้ไม่ใช่ ของหนูนี้ผิด ของหลวงตานี้ถูก”

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่เราบอกว่าเราอยากพ้นทุกข์ แล้วเราปฏิบัติด้วยความจริงจัง พอเราจริงจังขึ้นไป คำว่าจริงจังนี้มันเป็นคำบริกรรม หรือว่ามีสติปัญญานี้ มันเป็นเหตุที่ดี

ทีนี้เหตุที่ดี คือ มีความกล้าหาญ ความมั่นคง อย่างสติเห็นใหม่ มันมีมิจจาคับมีสัมมา แล้วในการปฏิบัตินี้ ถ้ามันปฏิบัติแล้วเป็นสัมมาทิฐิ และความสมคณนี้มันเกิดผลแน่นอน !

แต่ที่เราปฏิบัติด้วยความเพียรชอบ คือมีความเพียร ความวิริยะอุตสาหะขนาดนี้ แล้วถ้ามันยังไม่เป็นไปใช่ไหม มันไม่เป็นอย่างนี้เพราะอะไร เพราะความสมคณนี้มันยังไม่สมคณ มันยัง

ไม่เป็น “มัชฌิมาปฏิปทา คือไม่หลงพอดี” ความหลงพอดี คือ คนที่ความขยันหมั่นเพียร คนที่มีภาระงานที่ดี สิ่งนี้เราว่าถูกต้อง

ข้อที่ ๓ นี้ ใ้ความขยันหมั่นเพียร ความอยากพ้นทุกข์ นี้ถูกต้อง ! มันถูกต้อง

ทีนี้ที่บอกว่ามันกลับจะเป็นอุปสรรค เหมือนพระอานนท์ ตอนที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

พระอานนท์นั้นมันไม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระอานนท์ท่านเดินจงกรม นั่งสมาธิทั้งวันทั้งคืน แต่มันเป็นความกังวลของใจ

พระอานนท์ เห็นไหม ท่านเดินจงกรมนั่งสมาธิ ตอนที่พระพุทธเจ้าบอกว่าพระอานนท์จะปรินิพพานคืนนี้ แต่คืนนี้ทำไมยังไม่นิพพานสักที ก็เลยว่ “เฮ้อ... ขอพักก่อน ขอทอดธุระก่อน” พอตอดธุระ...

คำว่าทอดธุระนี้มันเป็นผลของใจ มันเป็นที่วิมานะของใจ แต่ความเพียรของเรานี้มันไม่ใช่ที่วิมานะของใจ เห็นไหม มันเป็นกิริยา มันเป็นการกระทำ นี้อย่างเช่นพระอานนท์ที่เป็นกรณีของพระอานนท์

ฉะนั้นกรณีของพระอานนท์นี้มันเป็นเพราะความกังวลใจ พระพุทธเจ้าบอกว่าจะนิพพานคืนนี้ แล้วปานนี้ยังไม่ได้นิพพานสักที เห็นไหม มันเลยคิดเรื่องนิพพาน มันไม่ได้คิดถึงมรรค แต่พอปล่อยความกังวลแล้ว

อย่างเช่นถ้าพระพุทธเจ้าบอกว่า ต่อไปนี้คนนี้จะมเงินหนึ่งล้าน เราก็นึกกันว่า หนึ่งล้าน... หนึ่งล้าน... หนึ่งล้าน... แต่พอปล่อยหนึ่งล้านปีมันกลับมาที่เหตุ คือการกระทำนี้ ถ้าอย่างนั้นแล้วเงินหนึ่งล้านมันจะมาไ้ แต่ถ้าเราไปกังวลที่เงินหนึ่งล้าน... เงินหนึ่งล้านนั้นจะไม่ได้หรรอก

นี่ก็เหมือนกัน “นิพพานๆ... จะนิพพาน” ก็ไปอยู่กันที่เป้าหมาย เหตุมันก็ไม่มี แต่พอปล่อยวางเป้าหมายที่พระพุทธเจ้าบอกจะนิพพาน ก็ทิ้งเลย แล้วกลับมาอยู่ในปัจจุบัน จิตมันเข้ามาอยู่ในตัวปัจจุบัน มันก็ทำลายในปัจจุบันทันที

ฉะนั้นสิ่งที่เขาถามว่า เขามีความเพียร มีความวิริยะอุตสาหะมาก แล้วเขาบอกว่า มีพระบอกว่า มันจะมากเกินไป ใ้ปล่อยวางไ้ “ใ้คำว่าปล่อยวางนี้ มันเป็นผลของการปฏิบัติ”

มันเหมือนเราอยู่ที่หนึ่งไป อ่านหนังสือ ไปศึกษาเรื่องเซน เขาบอกว่าการปฏิบัตินี้ไม่ควรคิดในกาลเวลา ตอนนั้นนิสัยของเราเนี่ยะ คือมันตรงต่อเวลามาก ทีนี้คำว่าตรงต่อเวลา เวลานี้มันเป็นกตึกา มันเป็นการนัดหมายไป ว่าทำข้อวัตรให้ทำพร้อมกันอย่างนี้ละ พอถึงเวลาเราจะทำตามเวลาเลย

แล้วพอไปอ่านหนังสือในเซนเขาบอกว่า “ผู้ที่ปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล เพราะติดอยู่ที่กาลเวลา” เราก็อึ้งลึกลงใจนะ แต่คืออย่างหนึ่งที่ไม่ถึง ก็ยังทำอยู่อย่างนั้นแหละ แล้วพอปฏิบัติไปเรื่อยๆ ปฏิบัติไปเรื่อยๆ พอมันมีความเข้าใจ โอ้โฮ... โชคดีมากเลย ถ้าถึงนะ มันละเลยไป

ถ้าเราทิ้งเวลาซะใหม่ เราก็ไม่ตรงต่อเวลา จะทำอย่างไรก็ได้ มันก็เป็นคนไม่เอาไหน เหมือนคนไม่มีหลักการ ทำอะไรก็เอาแต่ใจ ถ้าเป็นเวลาซะใหม่ เวลานั้นนัดหมายกันในหมู่คณะ นัดหมายว่าถึงเวลาแล้วต้องทำพร้อมกันๆ เห็นไหม โอ้เรื่องนี้คือกาลเวลา แต่พอมันเข้าใจนะ โอ้โฮ ...

คำว่าเวลา มันเป็นเรื่องประโยชน์ แต่ถ้าเราไปติดกับเวลานี้ คือเราติดตัวเราเองไป แต่พอจิตใจเราพ้น “คือว่าเหนือกาลเวลาไป” เวลานี้เป็นสิ่งที่นัดหมาย สิ่งที่เป็นความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ แล้วถ้าจิตใจมันมีความวิตกกังวล เห็นไหม มันก็ติดอยู่ที่เวลานั้น “ถ้าจิตใจมันไม่วิตกกังวล คือมันอยู่เหนือกาลเวลา”

แต่เวลานี้เอาไปเป็นเครื่องนัดหมาย ในการทำงานพร้อมกัน แต่เราไม่ได้ทุกข์กับกาลเวลา เวลามันทำให้เราทุกข์ไม่ได้หรอก นาฬิกามันไม่มีชีวิต แล้วมันจะให้โทษใคร นาฬิกามันไม่มีความสุขความทุกข์หรอก แล้วเราไปเห็นนาฬิกา แล้วเราจะมาเจ็บปวดนี้มันงังงิบหายเลย แต่พอเราอยู่เหนือกาลเวลาซะใหม่ เวลานั้นเป็นเครื่องนัดหมาย เป็นเครื่องบอก

โอ้ความเพียรนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามีความเพียรนี้ เวลาในเข็มนาฬิกา มันก็หมุนของมันไป ๒๔ ชั่วโมงมันจะหมุนตลอดเวลานะ นี่ความเพียรของเรา เราก็เร่งความเพียรของเราไป แต่ถ้ามันสมควรของมัน มันเป็นเรื่องประโยชน์ของมันนี่ มันใช้ได้ละ

เราจะบอกว่าโอ้ความเพียรอุกฤษฎ์ โอ้ความเพียรที่มีความเพียรมากนี้ เราเห็นด้วย ! เราไม่เห็นด้วยกับการปล่อยวาง

“การปล่อยวางคือปล่อยวางทิฐิ ปล่อยวางความเห็นผิด แล้วหัวใจมันได้ผลต่างหาก มันไม่ได้ปล่อยวางที่ความเพียรชอบ”

นี่เราจะบอกว่าเป็น “ความเพียรชอบ” ความเพียร ความวิริยะ ความอดุทธสาหะนี้

“มนุษย์จะล่วงพ้นทุกข์ได้ด้วยความเพียร ความวิริยะ ความอดุทธสาหะ”

ที่นี้ความเพียรชอบมันเป็นประโยชน์ มันเป็นคุณ ! แต่ที่มันเป็นคุณ เพียงแต่ว่ามันเป็นสัมมาหรือมิจฉา มันเป็นเพราะมีกิเลสกับมีกรรมะบวคเข้ามา ถ้าเราปฏิบัติของเรา แล้วถ้ามันเป็นกรรมะบวคเข้ามา มันจะปล่อยวาง

พอปล่อยวาง... ปล่อยวางแล้วเหลืออะไร ปล่อยวางก็เหลือใจ... เหลือใจที่เป็นสัมมาสมาธิ เหลือใจที่เป็นกลาง มันไม่ใช่ปล่อยวางแล้วมันหายไปหมดเลยนี้ ถ้าปล่อยวางแล้วไม่มีอะไรเลย ว่างๆ ว่างๆ อย่างนั้นไม่ใช่ !

ปล่อยวางแล้วมีสติ อ้อ ! อ้อ ! สมาธิเป็นอย่างนี้ ปล่อยวางที่มีสติปัญญา

อันนี้มาจาก... เราจะบอกว่าจดหมายมาจากอุดรฯ เนาะ เขาถามมา ก็ตอบแล้ว วันที่ไปบ้านตาดก็คุยกันอยู่ แต่เขาบอกว่าเขาไม่มีโอกาสได้ถามปัญหา เพราะมันมีธุระเยอะ นี้เขาก็เลยตามมา... เราตอบแล้ว

นี่พูดถึงว่าเป็นปัญญาอบรมสมาธิใหม่.... เป็น ! แล้วที่ว่าความเพียรชอบนี้ ถ้ามีความเพียรมาก มันจะทำให้เกินไปนี่.....

“คนขยัน.. ดีกว่าคนขี้เกียจ” คนไหนที่ขยัน แล้วบอกว่าไม่ดีนี้เราไม่เห็นด้วยเลย เพียงแต่ว่า ถ้าโง่แล้วขยันนี้ เออ... ขยันแบบโง่ๆ นั้นแหละ ก็คือขยัน แล้วพอมันฉลาดขึ้นมามันก็หายโง่เองใช่ไหม

โง่โง่แล้วขยันนี้ โห้โฮ... ทำให้เสียหายมากนะ แต่ที่เพราะมันโง่อยู่ แต่มันจะมาเป็นความเพียรชอบ ความเพียรชอบคือความวิริยะ อดุทธสาหะ แล้วถ้ามันฉลาดนะ มันจะฉลาดที่หัวใจ

แต่ความเพียรนี้ เพราะมันโง่ขนาดนี้ มันทำความเพียรขนาดนี้แล้วมันยังไม่ได้ แล้วถ้ามันเพียรให้มันฉลาดขึ้นมา พอมันฉลาดขึ้นมา มันจะเพิ่มความเพียรได้มากกว่านี้

ความเพียรมากกว่านี้เพราะอะไร เพราะดูอย่างเวลาหลวงตา เห็นใหม่ เวลาปัญญาท่าน หมุนเต็มที่ คำว่าอยู่กับหมู่คณะไม่ได้เพราะเหตุใด คำว่าอยู่กับหมู่คณะไม่ได้ เพราะมันภาวนา ๒๔ ชั่วโมง

คือมันต้องใช้เวลากาณา ๒๔ ชั่วโมง แล้วถ้ามีใครไปเป็นความกังวล การภาวนานั้นมัน จะไม่ต่อเนื่อง คนที่จะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร ถึงเวลาแล้วนี้จะภาวนาเต็มที่เลย อย่างเช่น อาจารย์สิงห์ทอง เห็นใหม่ เคนจกรรมจนทางนี้เป็นร่องเลย “นั่นคือความเพียรชอบ”

ความเพียรอย่างนั้นนี่ถูกต้อง ! เพียงแต่ว่าเรื่องทิจูมานะนั่นเอง ฉะนั้นกลับมาเนาะ

ถาม : ๑๘๖. พุทโธ แล้วจิตชอบสร้างภาพ ถ้าภาวนาพุทโธที่ไร จิตจะชอบปรุงแต่งสร้าง ภาพออกมา ภาพที่ปรุงแต่งนั้นจะเป็นตัวหนังสือคำว่าพุทโธบ้าง เป็นภาพคล้ายๆ กลุ่มพลังงานที่ จะเคลื่อนไหวตามจังหวะบริกรรมพุทโธบ้าง จะบังคับให้จิตไม่ปรุงแต่งภาพนั้น ก็ไม่สามารถทำ ได้ แต่เมื่อลองเอาจิตนั้นไปตั้งที่ภาพที่ปรากฏ แล้วทำบริกรรมพุทโธจะรู้สึกว่ามีสมาธิขึ้น แต่ ภาพจะอยู่คงที่ได้สักพัก ก็จะแปรเปลี่ยนเป็นภาพอื่นอีก ไม่แน่ใจว่าควรปฏิบัติอย่างไรกับภาพที่ ปรากฏเหล่านั้น ขอท่านอาจารย์โปรดชี้แนะด้วย

หลวงพ่ : “พุทโธแล้วจิตสร้างภาพ” มีการสอนนะ ว่าเวลากำหนดพุทโธ พุทโธนี้ขอให้นึก ถึงภาพพระพุทธรูปด้วย

คำว่าพุทโธแล้วให้นึกถึงภาพพระพุทธรูปด้วยนี้ คือเขาให้จิตนี้อยู่กับภาพนั้น ถ้าบางคน นึกภาพนั้นได้ มันก็อยู่ที่จริตนิสัยของคน เช่น บางคนฉลาดมาก มันต้องมีสิ่งใดที่ให้จิตนี้เกาะ เกี่ยวมาก

อย่างเช่น พวกครูบาอาจารย์ของเรา หลวงปู่มั่นก็สอนว่า หายใจเข้าให้นึกพุท หายใจออก ให้นึกโธ หายใจนี้ก็คือภาพ พุทโธนี้เห็นใหม่ หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ พุทโธ พุทโธ นี้คือพุทโธ

แล้วพุทฺโธนี้ บางทีมันเป็นนามธรรม นามธรรมที่เราจะจับต้องสิ่งใดไม่ได้ ให้นึกถึงลมหายใจแล้วพุทฺโธด้วย แต่พอชำนาญมากขึ้น เห็นไหม ให้ทั้งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้ทั้งพุทฺโธนั้น หรือทั้งลมหายใจนั้น

ลมหายใจเป็นอานาปานสติ มันเป็นภาพ แล้วพุทฺโธนี้เป็นพุทฺโธ เห็นไหม ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ชัดเจน

ทีนี้เราบอกว่า เรานึกพุทฺโธ พุทฺโธแล้วเรากิดภาพ ถ้าจิตของคนมันกิดภาพ เห็นไหม ให้เราจับภาพนั้นแล้วพุทฺโธไว้ก็ได้ แล้วจับภาพนั้นไว้ แล้วถ้าภาพนั้นหายไป เราอยู่กับพุทฺโธไว้ไง เราอยู่กับพุทฺโธไว้ อยู่กับพุทฺโธไว้

แล้วทีนี้อยู่กับพุทฺโธไว้ แล้วจิตมันจะสร้างภาพ แล้วจะเกิดภาพต่อเนื่อง เกิดภาพต่อเนื่อง แต่ถ้าเราพุทฺโธไว้ชัดๆ นะ เราจะไม่ให้เกิดภาพก็ได้ แต่ทีนี้ถ้ามันเกิดภาพนั้น เราบังคับให้เกิดเป็นภาพพระพุทฺธรูป เห็นไหม พอพุทฺโธ พุทฺโธแล้วเห็นภาพพระนั้นด้วย

เราจะบอกว่า จิตนิสัยของคนไม่เหมือนกัน แต่คนที่ฉลาดมาก คนที่มีปัญญามาก คือมันไม่เชื่อสิ่งใด เราจะต้องให้จิตนั้นได้ทำงานเต็มกำลังของเขา พอจิตทำงานเต็มกำลังของเขา มันจะบังคับได้ง่าย แต่ถ้าจิตบางคนนี่พลังงานมิใช่มีมากเลย แล้วพอพลังงานเหลือใช้ไ้ ก็ต้องพยายามทอนพลังงานนั้น จิตถ้ามันมีพลังงานนี้มันต้องเป็นอย่างนั้น

เราจะบอกว่านิสัยถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ต้องเป็นอย่างนั้น แต่ถ้านิสัยโดยทั่วไป เห็นไหม เราไม่ต้องนึกภาพ พุทฺโธอย่างเดียว.. พุทฺโธอย่างเดียว.. พุทฺโธอย่างเดียว... พุทฺโธ พุทฺโธ พุทฺโธของเราไป ภาพนั้นจะหายไปโดยจิตมันสงบ ถ้าจิตมันหัดตัวเข้ามา ภาพนั้นจะไม่มี ภาพที่มีนั้นมันเป็นเพียงแค่นิสัย คำว่านิสัชนะ นิสัยคือพลังงานมันมีมากไ้

ฉะนั้น “ถ้าพุทฺโธแล้วจิตชอบสร้างภาพ” พุทฺโธแล้วคือจิตของเราเอง มันเป็นของเราเอง ฉะนั้นคำว่าจิตของเราอย่างหนึ่ง วิธีการปฏิบัติก็อย่างหนึ่ง

“พุทฺธานุสติ ธัมมานุสติ สังฆานุสติ... ปัญญาอบรมสมาธิ... การทำสมาบัติ... นี่คือวิธีการพุทฺโธนี้เป็นวิธีการ”

จิตเป็นจิต จิต... มันอยู่ที่อำนาจวาสนาของจิตนั้น ว่าจิตนั้นมีคุณภาพแค่ไหน จิตนั้นมีบาปกรรมแค่ไหน นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ฉะนั้นคำว่าพุทโธ พุทโธนี้ ถ้าเรามั่นใจ ให้เราพุทโธซัดๆ เลย!

“พุทโธแล้วจิตชอบสร้างภาพ” กรณีอย่างนี้ เราเกิดมาในปัจจุบัน เราเกิดมาในภพชาติของมนุษย์ แล้วอดีตชาติ คือชาติที่แล้วๆ มา ชาติต่างๆ มานี้ จิตใจของคนมันสร้างบาปสร้างกรรมมา แต่ละบุคคลนี้มันไม่เหมือนกัน

ฉะนั้นเราพูดกันแค่ปัจจุบันใจ “กรรมเก่า-กรรมใหม่” กรรมเก่านั้นทำให้เราเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่นี้ แล้วพอเป็นมนุษย์นี้มันมีจริตนิสัย มันมีความคิดแตกต่างหลากหลาย เพราะการที่มันสร้างเวรสร้างกรรมมาไม่เหมือนกัน

ฉะนั้นเวลาเรามาพูดถึงปัจจุบันนี้ เราพูดเฉพาะปัจจุบันใจ ว่าตอนนี้เราพุทโธแล้วเป็นอย่างนั้น ทุกคนพุทโธแล้ว มันมีเหตุการณ์พลิกแพลงไปคนละทิศคนละทาง ไอ้คนละทิศคนละทางนี้ มันอยู่ที่เบื้องหลังอันนั้น ถ้าอยู่เบื้องหลังอันนั้น เราถึงต้องตั้งใจ เราต้องตั้งใจ แล้วพยายามตั้งสติของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา

ฉะนั้นเหตุใดเกิดขึ้น เราจะไม่เรียกร้องเอากับใคร เราจะไม่ประชดประชัน เราจะไม่ยอมให้จิตเราเสียโอกาสในการปฏิบัติ

ฉะนั้นสิ่งใดที่มันเกิดขึ้นกับเรา คือผลการกระทำของเรา ตั้งแต่ที่เราสร้างมา ถ้าผลที่เกิดขึ้นกับเรานี้ เราต้องบังคับตัวเอง ฉะนั้นเราต้องตั้งสติของเรา พุทโธของเราไปด้วยความเข้มแข็ง ด้วยความตั้งใจของเรา แล้วภาพนั้นเราแก้ไขเป็นภาพเหตุการณ์ๆ นั้นไป แล้วถ้าพุทโธซัดๆ หรือว่ามีสติเข้าไป ภาพนั้นมันจะหายไปเอง

ถ้าจิตมันสงบมันจะปล่อย ถ้าจิตไม่ปล่อย มันสงบไม่ได้ จิตไปรับรู้ของมันเป็นสอง แล้วพุทโธ พุทโธ จนจิตมันหดเข้ามา

ทีนี้เวลาจิตมันหดเข้ามา ถ้าจิตอย่างนี้ มันจะเห็นภาพอย่างนั้น คือมันจะกวนใจ ภาพนั้นจะกวน สิ่งต่างๆ จะกวนให้จิตใจนี้มันออกไปรับรู้ คือมันไม่ยอมให้จิตสงบว่าอย่างนั้น

แต่ถ้าเราตั้งใจ เราฝืนมัน ตั้งสติพุทโธ พุทโธ พุทโธ ถ้ามันสงบเข้ามา มันจะต้องลบภาพนั้นเข้ามา มันต้องไม่รับรู้ภาพนั้น มันเป็นตัวของมันเอง มันถึงเป็นสมาธิ เห็นไหม

“จิตมันถึงเป็นหนึ่ง” ถ้าเป็นหนึ่งคือมันไม่เป็นสอง พลังงานคือจิต แล้วรับรู้ภาพนั้นเป็นสอง สัญญาอารมณ์เป็นสองตลอด พุทโธก็เป็นสอง ทุกอย่างเป็นสองหมด “เพราะสัญชาตญาณของมนุษย์เป็นสอง คือ มนุษย์มีความคิด มนุษย์มีความรู้สึก”

ทีนี้พอมนุษย์มีความคิด มีความรู้สึกนี้ แล้วความรู้สึกอันนั้นมันกระจายออกไปเป็นแสงสว่างที่ว่ำนั้นแหละ ถ้าเรามีสติไป พุทโธ พุทโธกลับมาอยู่ที่พลังงาน กลับมาอยู่ที่ไฟฟ้านั้น มาอยู่ที่แสงสว่างนั้น

ถ้ากลับมาอยู่ที่ไฟฟ้า กลับมาอยู่ที่แสงสว่างนั้น คือสัญญาอารมณ์ พุทโธ พุทโธที่ออกไปกับพุทโธ พุทโธเข้ามา มีสติเข้ามา มันจะพร้อมเข้ามา แล้วมันจะเข้ามาถึงตัวมันเองได้ ฉะนั้นให้ฝืนไปก่อน

เราจะบอกว่า มันเหมือนกับที่เราจะไปแก้ไขให้เรากลับมาสะอาดบริสุทธิ์ไม่ได้ แต่เราจะต้องใช้เหตุไฉน “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” คือเราต้องสร้างเหตุของเรา ทำเหตุของเราให้มันสมควร แล้วมันจะกลับมาเป็นข้อเท็จจริง กลับมาเป็นความจริง “คือจิตเป็นสัมมาสมาธิ”

ถาม : ๑๘๘. “ปฏิจสมุปบาท” คืออะไร ต้องดับตรงไหน

กราบนมัสการหลวงพ่อบรรณขจร โอภาสเรียนถามเรื่องเกี่ยวกับ “ปฏิจสมุปบาทครับ”

อวิชาเป็นตัวทำให้เกิด สังขาร.. วิญญาณ.. นามรูป.. สฬายตนะ.. ผัสสะ.. เวทนา.. ตัณหา.. อุปาทาน.. ภพ..ชาติ..ชรา..มรณะ..ปริเทวะ..ทุกข์..โทมนัส..อุปายาส..

ขอกราบเรียนถามหลวงพ่อดังนี้

๑. “ปฏิจสมุปบาท” คืออะไรครับ ผมเข้าใจว่า คือวงจรของการเกิดแห่งทุกข์

๒. การตัดวงจรนี้ จะตัดที่ตรงไหนครับ ผมได้ยินมีคนพูดว่า อาจารย์ของเขาบอกว่า ปฏิจสมุปบาท ก็เหมือนโซ่เส้นหนึ่ง จะตัดที่ข้อไหนก็ได้ หรือจะตัดต้นสาย คือตัดที่อวิชาก็ได้

หรือจะตัดที่กลางสาย หรือตัดที่เวหนาก็ได้ แต่ที่จริงแล้วตัดตรงไหนครับ ความเห็นของผมเห็นว่า ต้องตัดที่อวิชาเท่านั้น จึงจะตัดได้สนิทครับ

หลวงพ่ : อันนี้เวลาพูดนะ เอาข้อที่ ๑ ก่อน

ถาม : “ปฏิจสมุปบาท” คืออะไรครับ ผมเข้าใจว่า คือวงจรของการเกิดแห่งทุกข์

หลวงพ่ : อันนี้คือวิชาการใด ถ้าเป็นวิชาการนะ

คือส่วนใหญ่แล้ว คำว่า “อวิชา คือ อวิชา ปัจจยา สังขารา คือปฏิจสมุปบาทนี้เป็นวงจร คือเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต” วงจรของจิตมันทำงานของมันอย่างนี้ คือปฏิจสมุปบาท เห็นไหม

คุณสิ เวลาหลวงตาท่านบอกว่า มีพระผู้ใหญ่บอกว่า คุณสิ ท่านเขียนวงจรของปฏิจสมุปบาทนะ ให้คุณสิว่าจิตทำงานอย่างนั้นๆ นี้วงจรของมันทำงานอย่างนั้น แต่วงจรที่มันทำงานอย่างนี้เราก็ได้ทฤษฎีมาจากพระไตรปิฎก เป็นทฤษฎีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เราไม่รู้ไม่เห็นหรอก เราเห็น โดยทฤษฎี เราเห็นนี้เราทำความเข้าใจได้

เหมือนในปัจจุบันนี้ ชาวพุทธเก่งมากทางปัญญานะ ชาวพุทธนี้พูดถึงธรรมะได้หมดเลย แต่ชาวพุทธไม่รู้ธรรมะเลย ตอนนี้ชาวพุทธพูดธรรมะเก่งนะ ธรรมะนี้พูดได้หมดเลย เข้าใจธรรมะ ถ้านั่งถกธรรมะกันนี้ ครึ่งวันก็ไม่จบ แต่จริงๆ แล้ว สมาธิคืออะไรก็ยังไม่รู้จัก เห็นไหม

แล้วคำว่า “ปฏิจสมุปบาท” คืออะไร

“ปฏิจสมุปบาท เป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต เป็นวงจรของจิต เฉพาะตัวจิตล้วนๆ นะ ไม่ใช่ขั้น!” ถ้าออกมาเป็นขั้นนั้นะ มันก็เป็นหยาบๆ ออกมา เป็นอารมณ์ความรู้สึกนี้

แต่นี้ถ้ากรณีอย่างนี้เราเอามาเป็นปัญญา เอามาเป็นการใคร่ครวญให้จิตสงบก็ได้ คือเขาเรียกว่า “ตริกในธรรม... ตริกในธรรมใจ”

“ปฏิจสมุปบาท” คืออะไร

“ปฏิจสมุปบาท” นี้ ถ้าพูดถึงว่าเป็นธรรม เห็นไหม อย่างที่การปฏิบัติของครูบาอาจารย์เรา “ธรรมมีขั้นหยาบ ขึ้นกลาง ขึ้นละเอียด”

ชั้นหยาบๆ คือ ชั้นของการทำความสงบของใจ แต่เป็นโสดาบัน สกิทาคา อนาคานี้ เป็นชั้นหยาบ...

ชั้นกลาง คือสกิทาคา อนาคา นี้เป็นชั้นกลาง...

ชั้นละเอียด คือพระอนาคาขึ้นไป ขนาดพระอนาคายังไม่เห็นปฏิจสมุปปาทเลย !

ถ้าเป็นปฏิจสมุปปาทโดยข้อเท็จจริงนะ เห็นได้ยาก เห็นได้ยากเพราะว่ามันเป็นเพียงๆ มันเป็นปฏิจสมุปปาทจริงๆ เป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต เป็นขบวนการของจิตที่มันครบขบวนการที่มันเป็น “กิเลส อุปกิเลส กิเลสอย่างละเอียดข้างในนี้ เป็นปฏิจสมุปปาท”

ถ้าเราไปเห็นข้อเท็จจริงอย่างนั้น ถ้าเห็นความเป็นจริงอย่างนั้น “อย่างน้อยต้องพระอนาคา”

ถาม : ๒. การตัดดวงจรรย์ จะตัดที่ตรงไหนครับ ผมได้ยินมีคนพูดว่า อาจารย์ของเขาบอกว่า ปฏิจสมุปปาท ก็เหมือนโซ่เส้นหนึ่ง

หลวงพ่ : โอ้คำว่า “โซ่เส้นหนึ่ง” นี้ เราเอามาเป็นแบบว่าเราตริกในธรรม เรายังไม่มีความสามารถ คือเรายังปฏิบัติอะไรไม่เป็น แล้วเราเอาความรู้สึกของเรานี้เปรียบเทียบ

พอเราเปรียบเทียบขึ้นมา สมมุติถ้ามีผู้ร้ายทำผิด เห็นไหม คนนั้นเป็นคนผิด ถ้าเราตามไปจับคนนั้นได้ เราก็เอาคนนั้นมาจัดการได้ แต่ถ้าเรายังตามจับคนนั้นไม่ได้ เห็นไหม คนนั้นเป็นคนผิด ! แล้วเราจะวางแผนจับคนนั้น เราวางแผนจะจับผู้ร้ายคนนั้น

นี่ก็เหมือนกัน เรายังไม่เคยเห็นกิเลสของเรา เรายังจัดการสิ่งใดยังไม่ได้ เราก็เอาความรู้สึกของเราไป “เปรียบเทียบ” เห็นไหม คือความรู้สึกเรานี้ว่า นี่มันเหมือนอวิชา คืออวิชาที่เหมือนคนร้ายคนนั้น เราจะจับคนร้ายคนนั้นด้วยวิธีการใด

ถ้าเราเอาอารมณ์ความรู้สึกเราเปรียบเทียบ “ปฏิจสมุปปาท” แล้วเราใช้สติตามเข้าไป ... ตามเข้าไป... เหมือนที่บอกว่าความเพียรชอบอันแรกใจ ที่บอกว่า “ถ้ามีสติไล่เข้าไป มันจะหยุดได้”

“อันนี้มันเป็นปฏิจสมุปปาท แบบเปรียบเทียบ !”

แบบเปรียบเทียบว่าเป็นปฏิจสมุปปาทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราเอาสิ่งนั้นมาเป็นปัญญา จึงเอาอารมณ์ของเรา เอามาแก้ไข อันนี้มันเป็นวิธีการของเรา แต่มันไม่ใช่วิธีปฏิจสมุปปาทจริง

ฉะนั้นถ้าบอกว่า “ปฏิจสมุปปาทเหมือนห่วงโซ่เส้นหนึ่ง จะตัดที่ข้อไหนก็ได้ ตั้งแต่ต้นสาย ปลายสาย หรือตัดที่อวัยวะก็ได้ หรือตัดที่ตรงกลางก็ได้ หรือตัดที่เวทมนตร์ก็ได้ แท้ที่จริงตรงไหนก็ได้ แต่ความเห็นของผมต้องตัดที่อวัยวะเท่านั้น”

ถูกต้อง ! ถ้าความเห็นของเขาว่า ต้องตัดที่อวัยวะเท่านั้น คือมันต้องไปดับที่ “อวัยวะ..... นิโรธ”

“ถ้าเป็นอวัยวะ มันก็ออกมาเป็น อวัยวะ ปัญญา สังขาร ปัญญา วิญญาณ” แต่ถ้ามันเป็นธรรม มันเป็นวิชานะ “อเสสวราคะนิโรธ” เห็นไหม

“ถ้าดับอวัยวะที่นิโรธ ก็คืออวัยวะ” อันนี้ผู้ที่เห็นจริง ที่เขาปฏิบัติจริง จะเป็นตามความเป็นจริง

ฉะนั้นเวลาถามปัญหานี้ คือ ปัญหาอย่างนี้มันเป็นปัญหาที่ว่า ในภาคปฏิบัตินะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติมาแล้ว ท่านจะรู้ว่า อะไรควรเป็นอะไร แล้วอะไรควรแก้ไข “นี่ธรรมะมีหลาย มีกลาง มีละเอียด” เห็นไหม

ครูบาอาจารย์ของเรา อย่างเช่น หลวงปู่เจี๊ยะท่านพูดบ่อย ว่า “ถ้าจะฆ่าไก่ ก็เอามือมาฆ่า จะฆ่าสุกร ก็เอามือฆ่าสุกร ถ้าจะฆ่าโค ก็ต้องเอามือฆ่าโค มีดที่จะเอามาตัดแต่ละชนิด มีดนั้นมันมีคุณภาพแตกต่างกัน”

เวลาการประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน ที่นี้ถ้าคนไม่เคยฆ่าไก่ ไม่เคยฆ่าโคเลย เราก็คิดของเราเองว่า การฆ่าก็คือการฆ่า

นี่ก็เหมือนกัน “อวัยวะก็คืออวัยวะ... ปฏิจสมุปปาท ก็คือปฏิจสมุปปาท” แต่ถ้าคนที่เคยกระทำ มันจะรู้ว่าอาวุธอย่างไร ความคิดอย่างไร ปัญญาอย่างไร จะฆ่ากิเลสชนิดไหน ชนิดต่างๆ เห็นไหม

นี่พูดถึงวิชา ว่าวิชาคืออะไร ปฏิกิจสมุปปาทคืออะไร และดับตรงไหน

การดับตรงไหน... ตรงนี้ไงที่ว่า “ดับตรงไหน” คือเวลา “ธัมมสากัจฉา” คือเวลาลูกศิษย์กับอาจารย์เขาคูยกัน จะรู้ทันทีเลย เห็นไหม

อย่างเช่น ที่ว่าหลงตาไปหาหลงปุ่แหวน ก็ถามขั้นแรก หลงปุ่แหวนตอบมากกว่า ๑๕ นาที พอถามขั้นที่ ๒ เข้าไปนี่ก็ตอบมาอีก ๔๕ นาที นี่ก็ถามอย่างนี้ไง มันเป็นปฏิกิจสมุปปาทประเภทใด.. แล้วมันเป็นความจริงแค่ไหน...

ฉะนั้นถ้าทางวิชาการ “ปฏิกิจสมุปปาท ก็คือปฏิกิจสมุปปาท” เพราะภาษามันเขียนอย่างนั้น “แต่เวลาประพฤติปฏิบัติ มันมีปฏิกิจสมุปปาทด้วยการเปรียบเทียบ”

ปฏิกิจสมุปปาทที่ว่า เราเอาธรรมะของพระพุทธเจ้า กับอารมณ์ความรู้สึกเรานี้ผูกกัน เพื่อให้ให้เห็นขั้นตอนของการกระทำ แต่ถ้าเป็นความจริง เราเปรียบเทียบอะไรไม่ได้ มันเป็นจริง ! มันเป็นจริงของมันอย่างนั้น

ปฏิกิจสมุปปาท คือ วงรอบแบบวิทยาศาสตร์ คือจิตมันเป็นอย่างนั้น ถ้าเราไม่เห็นอย่างนั้น เราจะไปถึงวิชาไม่ได้ ถ้าเราไม่เห็นอย่างนั้น เราจะไปถึงพญามารไม่ได้ เราจะจับพญามารไม่ได้ เราจะแก้ไขพญามารไม่ได้ เราจะชำระมารไม่ได้ เราจะสิ้นกิเลสไม่ได้ ! ถ้าเป็นจริงนะ

ทีนี้เราจะตอบแก่นี่เพราะอะไร เพราะคิดว่า ปัญหาอย่างนี้มันเป็นปัญหาที่ว่า ผู้ที่ศึกษาธรรม แล้วพอศึกษาธรรมขึ้นมา ก็เพียงแต่เอาประเด็นในธรรมะมาถาม แต่ถ้าเป็นผู้ที่ปฏิบัติซะแล้วไปรู้ข้อเท็จจริงอย่างนี้ละ ปัญหาอย่างนี้ ตอบกันวันหนึ่งเลยละ ตอบกันได้วันหนึ่งเลย

เพราะกว่ามันจะมาถึงตรงนี้ได้ มันจะต้องตรวจสอบว่าพื้นฐานมาอย่างไร เริ่มต้นวิธีการก้าวเดินเข้าไป จนกว่าจะเข้าไปถึงตัววิชานี้ มันปฏิบัติกันไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เลย

ฉะนั้น “ปริยัติ-ปฏิบัติ” นี้

ปริยัติ คือการศึกษา การศึกษาในทางวิชาการนี้ เขาจะพูดสิ่งใดก็ได้ ทางวิชาการ ในเรื่องของปัญญา ในเรื่องของการวิจัย มันไม่มีขอบเขต ! วิชาการนี้พูดได้หมด ! แล้วเปรียบเทียบอ้างอิงได้ทุกเรื่อง อันนั้นมันเป็นเรื่องของวิชาการ ไม่เอามาพูดกัน ทางวิชาการก็คือทางวิชาการ วิชาการคือการศึกษาแล้วเอาข้อเปรียบเทียบมา

แต่ถ้าทางปฏิบัติ “ทางปฏิบัติไม่ใช่วิชาการ ทางปฏิบัติ คือ ปัจจัตตัง สันติภูฏิกโก รู้จริงเห็นจริง เข้าไปเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป” แล้วรู้จริงเห็นจริงด้วยวิธีการอย่างไร ทำอย่างไร วิธีการเข้าไปจนถึงเป้าหมายที่ตัวปัจเจกการ ตัววิชาการนี้ จะเข้าไปได้อย่างไร เข้าไปถึงแล้วเห็นจริงหรือเห็นปลอม

ถ้าเห็นปลอม คือ ถ้าปฏิบัติแล้วเห็นปลอมตั้งแต่ที่แรก มันบอกว่าเป็นคืออวิชา ! แล้วก็ค้างอยู่อย่างนั้นแหละ อวิชาแล้วก็วนกันอยู่นั้นแหละ อวิชาจะพาหมุนวนกลับมา แล้วจะอยู่อย่างนั้น แล้วมันจะไม่ได้ผล มันไม่เป็นความจริง

ถ้าเป็นความจริงมันจะเข้าสู่ขบวนการ แล้วแยกแยะไปเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป เป็นโสคาบัน เป็นสทิทาคา เป็นอนาคา จนไปเห็นจิตเดิมแท้

“จิตเดิมแท้มีสองใส จิตเดิมแท้มีมองไปด้วยอุปกิเลส... จิตเดิมแท้มีสองใส จิตเดิมแท้มีเป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส... นั่นแหละคือตัวอวิชา ! ปัจจายการอยู่ตรงนั้น !”

“เพราะปัจเจกการ อวิชา ปัจจยา สังขารา สังขารา ปัจจยา วิญญาณังนี้ มันไม่ใช่กอง”

กองของรูป กองของเวทนา กองของสังขาร กองของวิญญาณ มันเป็นกอง มันเป็นกอง เป็นกองคือเป็นส่วนแยกส่วน

แต่ปัจเจกการนี้เป็นอันเดียว ! เป็นอันเดียว เห็นไหม ที่ว่าห้วงโซ่ คือห้วงโซ่เป็นอันเดียว เป็นปัจเจกการไป

อันนี้มันเป็นทางวิชาการ เราเข้าใจว่าคนถามนี้เป็นทางวิชาการ เพียงแค่สงสัย

ถ้าแค่สงสัยนี้... ตอบมากแล้วมันเหนื่อย

แต่ถ้าเป็นความจริงนะ ถ้าเป็นความจริงเป็นการปฏิบัตินะ โอ้โฮ... แบบว่าต้องให้มันชัดเจนเลย ถ้าเป็นการปฏิบัติต้องชัดเจน เพราะเวลาผู้ที่ปฏิบัติไปหาหลวงปู่่มั่นไซ้ไหม ผู้ที่ปฏิบัติตอบคำเดียวต้องให้ตรง

ถ้าตอบไม่ตรง คือ เหมือนกับรถเราเสียแล้วเอาไปให้ช่างซ่อม ช่างมันหมุนแล้วหมุนอีก มันhardtเสียไม่ถูกนี้ มันซ่อมไม่ได้นะ แต่ถ้าวรเราไปถึงอู่ พอดิดเครื่อง แล้วช่างจะรู้ว่านี่ผิดอะไร แล้วเปลี่ยนอะไรก็จบเลย

นี่ก็เหมือนกัน ผู้ที่ปฏิบัติในเวลาไปหาครูบาอาจารย์ ไปถึงจะถามปัญหาเลย ผลั้วะ ! เหมือนเอารถเข้าอู่ พอรถเข้ามานี้ช่างจะรู้เลยว่ารถนี้อะไรเสีย เป็นอย่างไร

นี่ภาคปฏิบัติเป็นอย่างนั้น ครูบาอาจารย์ของเราจะชัดเจนมาก แล้วสิ่งใดจะชัดเจน แล้วแก้ไขได้เรียบร้อย แต่ถ้าเป็นทางวิชาการ จะต้องส่งเข้าไปทดสอบ จะต้องส่งกันไปอีกนาน

อันนี้พูดถึงคำถามข้อ ๑๘๗ นะ “ปฏิจสมุปบาท คืออะไร ต้องดับตรงไหน” เอวัง